

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ, ІСТОРІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ
КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ, СОЦІОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ**

**ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ**

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти магістр

Виконала: здобувачка II курсу 07-211М групи
заочної форми навчання
спеціальності 231 Соціальна робота
освітньо-професійної програми «Соціальна
робота»
Антоніна ДРОГОБИЦЬКА

Керівник: к.соц.н., доцентка Тетяна ЧЕРКАШИНА

Рецензент: старший помічник начальника
відділення персоналу штабу військової частини
А1604 майор
Володимир ПАВЛЮК

ЗМІСТ

ВСТУП

Розділ 1. Комунікативна компетентність як складова професійної компетентності соціального працівника

1.1. Комунікативна компетентність соціального працівника: сутність поняття, основні компоненти та їх значення.

1.2. Сучасні підходи до формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх соціальних працівників

Розділ 2. Соціально-педагогічні умови формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців з соціальної роботи (на матеріалах освітніх компонент ОП «Соціальна робота» другого (магістерського) рівня вищої освіти)

2.1. Формування комунікативної компетентності під час освітнього процесу

2.2. Формування комунікативної компетентності під час практичної підготовки

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

Додаток А. Матриця відповідності, визначених Стандартом вищої освіти за спеціальністю 231 Соціальна робота» для другого (магістерського) рівня вищої освіти, компетентностей дескрипторам НРК

ВСТУП

Фахівець у галузі соціальної роботи повинен володіти високим рівнем професійної компетентності та культури. Уміння активно слухати, проявляти емпатію та розуміти внутрішній світ клієнта є ключовими складовими професійної компетентності соціального працівника, оскільки саме вони дозволяють надавати якісну допомогу.

Робота соціального працівника постійно вимагає від нього комунікації, що зобов'язує його демонструвати соціально-психологічні якості, які сприяють ефективній міжособистісній взаємодії.

Соціальний працівник часто має справу з людьми, які переживають складні життєві ситуації. Здатність вислухати, зрозуміти та виявити емпатію допомагає встановити довірчі відносини, що є основою для якісної допомоги. Ефективна комунікація дозволяє ставити правильні запитання, слухати відповіді та уточнювати деталі під час зібрання первинної інформації про клієнта, його проблеми та потреби, складну життєву ситуацію, у якій він/вона/вони опинилися.

Соціальні працівники часто мають справу з юридичними, медичними та іншими складними питаннями. Здатність пояснити цю інформацію, зрозумілою для клієнта, мовою є ключовою для того, щоб клієнт міг прийняти обґрунтоване рішення.

Соціальний працівник допомагає клієнтам змінювати своє життя. Ефективна комунікація дозволяє мотивувати клієнта, підтримувати його в складні моменти та допомагати досягати поставлених цілей.

Соціальний працівник систематично працює в команді з іншими фахівцями, ефективна комунікація з якими, дозволяє координувати дії, обмінюватися інформацією та досягати спільних цілей.

Чим кращі комунікативні навички у соціального працівника, тим ефективніше він зможе надавати допомогу клієнтам. Клієнти, які

відчувають, що їх розуміють і підтримують, більш задоволені наданою допомогою. Розвиток комунікативних навичок сприяє професійному зростанню соціального працівника.

Комунікативна компетентність – це здатність ефективно взаємодіяти з іншими людьми, розуміти їхні потреби та виражати свої власні. Для соціального працівника вона є одним з найважливіших інструментів роботи, тому що дозволяє будувати міцні відносини з клієнтами, ефективно вирішувати складні проблеми та сприяти позитивним змінам у житті людей. Тому для майбутніх соціальних працівників важливо постійно розвивати свої комунікативні навички.

Комунікативна компетентність становить фундамент для професійної діяльності соціального працівника. Вона впливає на ефективність роботи, задоволеність клієнтів та професійний розвиток. Тому для майбутніх соціальних працівників важливо приділяти особливу увагу розвитку своїх комунікативних навичок.

Аналіз сучасних наукових праць свідчить про значний інтерес до проблематики формування комунікативної компетентності багатьох науковців, зокрема В. Баранюк [3], В.Коваленко [12], В. Петрук [22], Е. Садовська [32], А. Ярошенко [32] та інші.

Основні положення підготовки до ефективної комунікації майбутніх спеціалістів розглядалися у працях А. Годлевської [7], О. Карпенко [9-11], Ю. Підвальної [23], І.Савельчук [30] тощо.

Зважаючи на актуальність та важливість даного питання, зокрема для нас як майбутніх фахівців соціальної сфери, нами було обрано тему кваліфікаційної роботи: **«Формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців з соціальної роботи».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Кваліфікаційну роботу виконано у відповідності з науковою тематикою кафедри філософії, соціології та соціальної роботи «Сучасні технології

формування професійної активності в умовах трансформації сучасного українського суспільства» (державний реєстраційний № 0117U006790). Тема роботи була предметом обговорення та затвердження на засіданні кафедри філософії, соціології та соціальної роботи (протокол від 11.09.2023 р. № 1, від 02.09.2024 р. №1), а також наказом по Херсонському державному університету.

Об'єкт дослідження: комунікативна компетентність соціального працівника.

Предмет: формування комунікативних компетенцій у майбутніх фахівців соціальної сфери.

Мета: здійснити аналіз процесу формування комунікативних навичок у майбутніх соціальних працівників.

З огляду на мету дослідження, нам було поставлено наступні **завдання:**

1. Розкрити сутність та значення поняття «комунікативна компетентність».
2. Вивчити сучасні підходи до розвитку комунікативних навичок у майбутніх соціальних працівників
3. Дослідити процес підвищення рівня комунікативних умінь під час освітнього процесу.
4. Визначити основні засоби набуття студентами здатності ефективно взаємодіяти з іншими людьми під час практичної підготовки

Для здійснення мети дослідження ми використали **методи:**

теоретичні: детальний аналіз наукових робіт з обраної теми та відповідної літератури для виявлення змісту понять «компетентність» і «комунікативна компетентність»; упорядкування наукових та методичних основ досліджуваної проблеми.

практичні: аналіз документів (Стандарт вищої освіти, освітня програма за спеціальністю «Соціальна робота», програми практик).

Наукова новизна одержаних результатів: у дослідженні було приділено увагу подальшому розвитку концепцій «комунікативна компетентність» і «професійна компетентність», які набувають популярності в сучасному суспільстві. Аналізували освітню програму «Соціальна робота», що реалізується в Херсонському державному університеті для магістратури, а також програми практик щодо формування комунікативної компетентності у майбутніх соціальних працівників та підвищення її рівня в процесі навчання.

Практична значущість. Теоретичні результати дослідження можуть бути корисними для кураторів академічних груп, соціальних працівників, психологів і соціальних робітників, після сприяння підвищенню професійних знань і розширенню світогляду. Крім того, матеріали можуть бути використані при створенні науково-методичних посібників та у практичній діяльності студентів і викладачів вищих навчальних закладів.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження були випущені на засіданнях і попередніх захистах кваліфікаційної роботи, що відбулися на кафедрах філософії, соціології та соціальної роботи (протоколи від 11.09.2023 р. № 1, від 02.09.2024 р. № 1). Результати дослідження стали предметом доповіді під час I Регіональної науково-практичної конференції «Теорія та практика соціальної роботи: досвід, сучасний стан, стратегії» для здобувачів вищої освіти та молодих науковців (03-04 грудня 2024 року, м. Івано-Франківськ). За результатами дослідження підготовлено до друку наукову статтю: Дрогобицька А.О. Значення та роль комунікативної компетентності для професійної діяльності соціальних працівників. *Магістерські студії: електронний альманах. 2024. Вип. XXIV. С.*

Структура випускної роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, 4 підрозділів, висновків, списку використаних джерел (40 найменування), додатків. Основний текст роботи викладено на 40 сторінках.

РОЗДІЛ 1

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА

1.1. Комунікативна компетентність соціального працівника: сутність поняття, основні компоненти та їх значення

Соціальна робота – це багатогранна та емоційно виснажлива діяльність, що потребує від фахівця високого рівня професіоналізму та розвинених емпатії та стресостійкості. Ефективність роботи соціального працівника залежить не тільки від його знань і навичок, а й від його особистісних характеристик, а також від об'єктивних чинників, які сприяють формуванню позитивного статусу та іміджу соціальної роботи в суспільстві. Характер роботи соціального працівника постійно потребує комунікації, вимагаючи володінням розвиненими комунікативними навичками, які є популярні для успішної діяльності в соціальній сфері. Комунікативна компетентність є основою професійної роботи соціального працівника, достатня ефективність комунікації дозволяє йому надавати якісну соціальну підтримку.

Лише завдяки належній підготовці до комунікативної діяльності можуть виявитися інші сформовані якості.

Соціальний працівник є представником професії, яка фокусується на взаємодії з людьми, спільнотами та соціальними системами. Його успішність у спілкуванні з клієнтами залежить не тільки від професійних знань, а й від особистісних якостей, таких як здатність слухати, розпізнавати невербальні сигнали та встановлювати довірливі стосунки. Важливими аспектами є любов до людей, бажання покращити їхнє життя та здатність співпереживати, які сприяють розвитку комунікативних навичок. Ефективна комунікація в соціальній роботі обґрунтовується на загальнолюдських

цінностях, таких як гуманізм, емпатія та повага до особистості, що клієнтам відчують себе почутою.

Сутність комунікативної компетентності полягає в тому, щоб використовувати комунікацію як інструмент для досягнення професійних цілей, будувати довірливі відносини з клієнтами та брати відповідальність за наслідки своїх комунікативних дій. Компетентність охоплює обсяг фундаментальних і спеціальних знань, практичний досвід роботи в різних сферах, здатність накопичувати багатий життєвий багаж, а також знання про можливі наслідки певного впливу на особистість. У рамках комунікації це взаємодія між особами через мовні та паралінгвістичні (немовні) засоби для передачі інформації [27].

Комунікаційний процес у соціальній роботі підкреслює важливість взаємодії між людьми як ключового елемента у національних соціальних послугах. Нижче наведено основні аспекти та їх значення:

1. Комунікаційний процес - визначення взаємодії як процесу передачі та отримання інформації підкреслює його двосторонній характер. У соціальній роботі цей процес є основою для виявлення проблем клієнтів і формування рішень для покращення їхнього життя.

2. Актуальність комунікативних здібностей – увага концентрується на необхідності розвитку комунікативних навичок соціальних працівників. Це підтверджує, що комунікація є не лише формою взаємодії, а й суттєвим інструментом для досягнення успіху в соціальній роботі.

3. Основні навички - перерахування конкретних комунікативних навичок, які повинні мати соціальні працівники, демонструє важливість:

- аналіз інформації та прийняття рішень. Ця навичка дозволяє соціальним працівникам швидко реагувати на запити клієнтів, які є критичними у динамічних ситуаціях;

- розробки та впровадження стратегії спілкування. Здатність створювати оптимальні стратегії спілкування адаптуватися до потреб різних клієнтів і ситуацій;

- вибору комунікативних засобів. Уміння вибрати найбільш відповідні та зрозумілі комунікативні засоби ефективного спілкування, що є основою для встановлення довірливих відносин;

- підтримки зворотного зв'язку. Зворотний зв'язок є ключовим для розуміння потреб і переживання клієнтів, а також для підвищення якості надання послуг;

4. Стратегічний підхід - упор на формування стратегій для досягнення вищого рівня життя клієнтів має проактивний підхід у соціальній роботі, який орієнтований не лише на вирішення нагальних проблем, але й на тривалий розвиток та підтримку.

5. Соціальна відповідальність - текст підкреслює, що соціальні працівники несуть відповідальність за якість своєї роботи [40].

Термін «комунікативна компетенція» вперше ввів американський лінгвіст Д. Хаймс. Він визначав «сутність комунікативної компетенції як внутрішнє розуміння ситуаційної доречності мови, що базується на знаннях та вміннях людини для успішного й ефективного спілкування» [12, с.75–77].

Згідно з поглядами І. Зимньої, «комунікативна компетентність представляє собою сукупність комунікативних здібностей, умінь і знань, які є адекватними для вирішення комунікативних завдань» [за 13, с.173].

Згідно з визначенням Ю. Жукова, «комунікативна компетентність є системою внутрішніх ресурсів, необхідних для побудови ефективної комунікативної взаємодії в конкретних ситуаціях між людьми» [за 39, с.205-215].

«Щоб розуміти сутність комунікативної компетентності, важливо розглядати її ключові аспекти:

- комунікативно-діагностичний (аналіз соціально-психологічних ситуацій);

- комунікативно-прогностичний (передбачення результатів спілкування);
- комунікативно-програмувальний (підготовка до комунікації);
- комунікативно-організаційний (засоби привертання уваги до предмета комунікації)» [за 8, с.38-42].

Існує різноманітність підходів до визначення компонентів комунікативної компетентності.

«Так, Д. Хаймс у своїх дослідженнях виокремив такі компоненти:

- лінгвістичний (правила мови);
- соціолінгвістичний (правила діалекту);
- дискурсивний (правила формування змістовного висловлювання);
- стратегічний (правила підтримки контакту зі співрозмовником)» [за 35].

«Комунікативна компетентність передбачає не лише розуміння основ спілкування, але й здатність застосовувати ці знання на практиці, демонструючи високий рівень комунікативної продуктивності» [1, с.92-96].

Комунікативні вміння можна більш детально класифікувати на прості і складні.

1. Прості комунікативні вміння включають:
 - Вміння формулювати свої думки таким чином, щоб їх легко було зрозуміти.
 - Вміння слухати і розуміти інших.
 - Здатність підтримувати базове мовленнєве взаємодію з оточуючими.
2. Складні комунікативні вміння включають:
 - Глибоке розуміння контексту і ситуацій, що вимагають специфічної адаптації комунікаційних стратегій.
 - Здатність ефективно використовувати невербальні засоби комунікації, такі як міміка, жести, тон голосу.
 - Навички управління конфліктами та важкими розмовами.

- Вміння ефективно спілкуватися в різних культурних та міжнародних контекстах.

Д. Годлевська виокремлює «такі елементи, що визначають рівень комунікативної майстерності: соціально-комунікативний, особистісно-емоційний та діяльнісний».

Соціально-комунікативний (базовий) компонент включає, що у соціального працівника повинні бути засвоєні комунікативні знання, уміння та навички, які свідчать про його усвідомлення сутності професійної діяльності:

- Засвоєння знань і навичок. Визначення цієї складової підкреслює важливість теоретичних знань і практичних умінь у комунікації для соціальних працівників.

- Усвідомлення професійної діяльності. Фраза "усвідомлення сутності професійної діяльності" акцентує на тому, що соціальні працівники мають не лише володіти знаннями, але й розуміти їх значення та застосування у своїй роботі. Це дозволяє їм краще адаптуватися до різних ситуацій і потреб клієнтів.

Особистісно-емоційний компонент передбачає наявність професійно-особистісних якостей, таких як емоційний інтелект, творчі здібності та здатність до саморозвитку, які роблять соціального працівника ефективним і співчутливим.

- Професійно-особистісні якості. Цей компонент підкреслює важливість наявності особистісних рис, які впливають на ефективність соціального працівника. Емоційний інтелект, творчі здібності та здатності

- Емпатія та підтримка. Здатність до співчуття, яка спостерігається через емоційний інтелект, допомагає соціальним працівникам краще зрозуміти переживання і потреби людей, з якими вони працюють. Це, в свою чергу, забезпечує ефективність надання соціальних послуг.

- Творчість і саморозвиток. Підкреслення важливості творчих здібностей і саморозвитку демонструє про динамічний характер соціальної роботи, де працівники повинні бути готові адаптувати свої методи та підходи в залежності від конкретних потреб та потреб клієнтів.

- «Діяльнісний (практичний) компонент передбачає використання комунікативних навичок у реальних професійних ситуаціях, які були апробовані у дії і засвоєні особистістю як найефективніший чинник впливу на клієнта»:

- Практичний аспект. Твердження підкреслює, що діяльний компонент застосовується практичного використання знань і навичок у реальних професійних ситуаціях. Це важливий етап навчання, який хоче студентам або майбутнім студентам адаптувати теоретичні знання до конкретних умов роботи.

- Апробація навичок. Концепція апробації вказує на те, що комунікативні навички не просто вивчаються, а випробовуються в реальних ситуаціях, що сприяє їх закріпленню та вдосконаленню [за 18, с.100-104].

Комунікація включає процес спілкування та безпосередньої взаємодії між соціальним працівником та його клієнтом. Аналізуючи погляди різних науковців, можна виділити основні компоненти комунікативного спілкування: когнітивний, емоційний та поведінковий.

Когнітивна компонента включає в себе всі психічні процеси, які дозволяють нам отримувати, обробляти та використовувати інформацію про навколишній світ і про себе. Визначає психічні процеси, які неможливо сприймати, обробляти та використовувати інформацію. Це важливо для соціальних працівників, оскільки вони повинні вміти швидко аналізувати інформацію, яка надходить від клієнта, щоб зрозуміти його потреби та проблеми. Когнітивний аспект також включає здатність до критичного мислення і прийняття рішень на основі отриманої інформації, що є необхідним для ефективного вирішення соціальних проблем.

Емоційна складова охоплює весь спектр почуттів, які ми переживаємо під час взаємодії з іншими людьми. Охоплює почуття, які забезпечують під час взаємодії. Емоційна чутливість соціального працівника до переживання клієнта може значно вплинути на якість комунікації та надання послуг. Соціальні працівники, які мають високий емоційний інтелект, здатні краще розуміти емоції клієнтів, що сприяє створенню більш глибоких і ефективних зв'язків.

Поведінкова компонента охоплює всі види зовнішніх проявів людини під час взаємодії, від її дій до найтонших мімічних рухів. Охоплює зовнішні прояви поведінки, включаючи невербальні сигнали, такі як міміка, жести, інтонація. Цей склад комунікації є надзвичайно важливим, оскільки багато інформації передається не словами, а невербальними засобами. У соціальному спілкуванні невербальна комунікація може підтверджувати або запитувати вербальні висловлювання, що робить її критично важливою для правильного розуміння і сприйняття повідомлень.

Важливість комплексного підходу полягає в інтеграції компонентів - взаємодії між когнітивною, емоційною та поведінковою складовими створює цілісну картину комунікативного процесу. Соціальні працівники повинні розвивати всі три аспекти, щоб досягти максимальної ефективності у спілкуванні з клієнтами.

Комунікативна компетентність передбачає не лише здатність говорити, а й розуміти інших, будувати міцні стосунки та ефективно вирішувати конфлікти. Вона передбачає здатність підлаштуватися під рівень знань і інтереси співрозмовника, а також вибирати відповідні слова і вирази. «Комунікативна компетентність формується через безпосередню взаємодію і є результатом накопиченого досвіду. Це ключова навичка для соціальних працівників, оскільки саме через комунікацію вони встановлюють зв'язок з клієнтами, оцінюють їх потреби, надають послуги, відстежують їх стан і допомагають досягти позитивних змін у їхньому житті» [2].

Розвиток комунікативної компетентності соціального працівника - це постійний процес, який потребує постійного самовдосконалення.

Соціальний працівник може розвивати свою комунікативну компетентність, беручи участь у тренінгах, семінарах, майстер-класах, читаючи фахову літературу, спостерігаючи за роботою досвідчених колег, а також аналізуючи власну комунікативну поведінку.

Комунікативна компетентність соціального працівника важлива з наступних причин:

Ефективна комунікація з клієнтами. Комунікативна компетентність є основою для успішної взаємодії з клієнтами. Соціальні працівники повинні чітко і зрозуміло передавати інформацію, щоб клієнти могли усвідомити доступні їм послуги та процедури. Якісна комунікація разом із соціальним працівником з'ясовувати потреби та проблеми клієнтів, що є критично важливими для розробки індивідуальних планів допомоги.

Встановлення довірчих стосунків. Довірчі відносини між соціальним працівником і клієнтом є основою для успішної взаємодії. Коли клієнти відчують підтримку та розуміння з боку працівника, вони відкритіші для спілкування, що полегшує процес надання допомоги. Довіра сприяє тому, що клієнти більше діляться своїми проблемами, що дозволяє соціальним працівникам краще розуміти та надавати відповідну допомогу.

Комунікація з колегами та керівництвом. Успіх соціальної роботи часто залежить від роботи в команді. Ефективна комунікація з колегами і керівництвом ускладнення координації дій, обміну інформацією та досягненням спільних цілей. Хороші комунікативні навички допомагають уникати непорозумінь і конфліктів у колективі, що, у свою чергу, позитивно впливає на загальну атмосферу роботи.

Комунікативна компетентність допомагає захищати права та інтереси клієнтів, відстоювати професійну позицію та підвищувати авторитет соціальної роботи в суспільстві. Комунікативна компетентність дозволяє

соціальним працівникам чітко і переконливо представляти інтереси своїх клієнтів у ситуаціях, зокрема при взаємодії з державними установами, організаціями або в судових розглядах. Це може включати подачу скарги, участь у переговорах або забезпечення доступу до більшості послуг.

Відстоювання професійної позиції. Соціальні працівники, які володіють високою комунікативною компетентністю, можуть більш ефективно відстоювати етичні та професійні стандарти в соціальній роботі. Це включає в себе підняття питань, пов'язаних з етикою, якістю послуг і професійною відповідністю. Здатність до конструктивної комунікації разом із соціальним працівником забезпечення професійної позиції в умовах співпраці з колегами та керівництвом, що може бути у випадку конфліктів або взаємодії.

Підвищення авторитету соціальної роботи. Комунікативна компетентність дозволяє соціальним працівникам краще взаємодіяти з громадськістю, зокрема через інформаційні кампанії, освітні програми чи інші ініціативи. Це може суттєво вплинути на сприйняття соціальної роботи в суспільстві. Коли соціальні працівники ефективно спілкуються з клієнтами, колегами та суспільством, це завершиться довіра до професії. Громадськість більшою мірою підтримує ініціативи соціальних працівників, якщо бачить, що вони професійні, чесні та орієнтовані на результат.

Отже, компетентність є ключовою рисою особистості, яка включає у себе сукупність знань, умінь і досвіду, які дозволяють ефективно виконувати професійні завдання. Успішність соціального працівника в його професійній діяльності напряму залежить від розвиненості його арсеналу комунікативних інструментів. Комунікативна компетентність соціального працівника виконує ключову роль у захисті прав та інтересів клієнтів, погіршенні відстоювання професійної позиції та підвищенню авторитету соціальної роботи.

«Комунікативна компетентність є складним та інтегративним психічним утворенням, яке визначає успішність у соціальному та професійному середовищі. Вона складається з трьох основних компонент: когнітивної, емоційної та поведінкової. Усі завдання, що виникають перед соціальним працівником, вирішуються через спілкування. Правильно використовуючи ці компоненти комунікативної компетентності, соціальний працівник може значно покращити надання соціальних послуг» [22].

1.2. Сучасні підходи до формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх соціальних працівників

Потреба в спілкуванні закладена в нас від народження. Вона допомагає нам відчувати себе частиною спільноти та задовольняти потребу в приналежності. Завдяки спілкуванню ми формуємо свою поведінку відповідно до очікувань суспільства, що дозволяє нам будувати міцні соціальні зв'язки та досягати гармонії з оточенням. Спілкування є необхідним для координації спільних дій, обміну інформацією та взаєморозуміння між людьми.

У нашому суспільстві ефективна комунікація передбачає не лише знання правил етикету, а й здатність вибирати найбільш доречні способи взаємодії відповідно до контексту спілкування та поставлених завдань. Це означає, що ефективна комунікація передбачає здатність людини адаптувати свою мову і поведінку до конкретної ситуації та соціального контексту, враховуючи при цьому загальноприйняті норми і правила спілкування.

Здатність ефективно взаємодіяти з іншими людьми є визначальною рисою особистості в XXI столітті. Як невід'ємна частина суспільного життя, вона впливає на формування особистості та культури в цілому.

Проблема соціальної комунікації, а отже і формування комунікативної компетентності, особливо актуальна для студентів, які навчаються за

спеціальністю "Соціальна робота". Ця спеціальність пов'язана з наданням допомоги особам, які зіткнулися з життєвими труднощами.

Інтеграція випускників у професійне середовище є критично важливою для їхньої успішності на ринку праці. Вона включає не тільки виробництво роботи, але й здатність займатися керівними позиціями, які вимагають розвитку не тільки конкретних відповідних компетенцій, але й комунікативних навичок. Комунікативні навички є невід'ємною частиною професійної діяльності, особливо в соціальній сфері, де взаємодія з клієнтами, колегами та іншими стейкхолдерами є основою роботи. Успішна комунікація завдяки кращому розумінню потреб клієнтів та ефективнішому вирішенню проблем.

Недостатній рівень розвитку комунікативних компетенцій серед студентів вищих навчальних закладів є серйозною проблемою. Це може привести до труднощів у їх професійній адаптації, зменшуючи шанси на успіх у кар'єрі та обмежуючи їх можливості на ринку праці. Сучасне освітнє середовище вимагає від випускників не лише теоретичних знань, а й практичних навичок, зокрема, комунікативних. Вища освіта повинна відповідати цим вимогам, впроваджуючи в навчання.

Відтак, недостатній рівень розвитку комунікативних компетенцій у сучасних студентів українських закладів вищої освіти, які готують фахівців для соціальної сфери, є однією з найактуальніших у сучасному освітньому середовищі.

Розвиток професійно-комунікативної компетентності майбутнього соціального працівника є складним процесом, який залежить від різноманітних особистісних та соціально-психологічних чинників. Розуміння цих чинників може допомогти в розробці навчальних програм та методик, що сприяють формуванню ефективних комунікативних навичок у студентів. Це, у свою чергу, позитивно вплине на якість соціальних послуг та професійну діяльність соціальних працівників.

На розвиток професійно-комунікативної компетентності майбутнього соціального працівника впливають різноманітні особистісні та соціально-психологічні чинники.

Особистісні чинники:

- Характер, що впливає на ставлення до людей, відкритість
- Темперамент, який визначає душевний фон спілкування, швидкість реакцій та рівень стресостійкості.

- Здібності, наявність природних талантів, таких як емоційний інтелект, креативність та аналітичне мислення, грає важливу роль у формуванні комунікативних навичок.

Соціально-психологічні чинники:

- Соціальне середовище або оточення, в якому перебуває особа, може підтримувати або заважати розвитку комунікативних навичок. Соціальна взаємодія з іншими групами людей формує вміння спілкуватися.

- Виховання, що базується на сімейних цінностях, виховання та освіта впливають на

- Практичний досвід, отриманий у процесі навчання та роботи, володіє рівнем впевненості у спілкуванні.

На ці фактори впливають як внутрішні особливості особистості (характер, темперамент, здібності), так і зовнішні чинники (соціальне середовище, виховання, досвід) [3].

Отже, сформульовані завдання і цілі навчання сприяють комплексному розвитку професійно-комунікативної компетентності майбутніх соціальних працівників. Вони охоплюють не лише теоретичні аспекти, але й практичні навички, моральні цінності та мотиви, що є необхідними для успішної кар'єри у сфері соціальної роботи. Розробка ефективних навчальних програм, які враховують ці аспекти, допоможе підготувати кваліфікований персонал.

Основні аспекти, які підкреслюють важливість формування комунікативної компетентності у студентів спеціальності «Соціальна робота»:

1. Процес набуття знань та умінь.

- Систематичність. Процес навчання студентів є цілеспрямованим і систематичним. Це добре про те, що навчання повинно бути структурованим і спрямованим на досягнення конкретних результатів, пов'язаних з розвитком комунікативних навичок.

- Можливість. Знання та уміння, які студенти повинні отримати, є критично важливими для успішної комунікації в професійному середовищі. Це підкреслює значимість комунікативних навичок для роботи соціальних працівників.

2. Завдання навчання

- Теоретичне освоєння. Навчальний процес включає вивчення теорії професійного спілкування, що дозволяє студентам зрозуміти основи і принципи комунікації в соціальній роботі.

- Структура та функції. Вивчення структури, функцій, стилів і етичних принципів спілкування є кількістю елементів, після чого вони формують основу для розуміння різних аспектів комунікаційного процесу.

- Технології спілкування. Оволодіння технологіями комунікації дозволяє студентам ефективно отримати знання на практиці, що має їхню готовність до реальних професійних ситуацій.

3. Розвиток професійних навичок

- Формування навичок. Основним призначенням є формування професійно-комунікативних навичок і вмінь, які дозволяють соціальному працівнику ефективно взаємодіяти з клієнтами та колегами.

- Гуманістичне мислення : Розвиток гуманістичних якостей.

- Усвідомлення цінностей. Усвідомлення цінностей професії соціального працівника ускладнення формування професійної ідентичності та етичної відповідальності.

4. Мотивація та самоаналіз

- Мотивація мотивації. Мотивація отримання професії в соціальній сфері є критично важливою для успішної активної кар'єри. Вона стимулює студентів до активного навчання та саморозвитку.

- Самоаналіз та рефлексія. Процеси самоаналізу та дидактичної рефлексії дозволяють студентам оцінювати власні досягнення, визначати слабкі місця та розвивати стратегії для покращення своїх комунікативних навичок.

Реалізація всіх потрібних якостей компетентного фахівця в соціальній сфері здійснюється через спілкування, яке є невід'ємною частиною професійної діяльності.

У будь-якому випадку, процес суспільно-трудових відносин та професійної діяльності соціального працівника завжди супроводжується спілкуванням. У соціальній психології спілкування розглядається як складний і багатогранний процес, який складається з трьох взаємопов'язаних аспектів: обмін інформацією (комунікативний аспект), організація спільної діяльності та взаємодія (інтерактивний аспект), а також процес і результат взаємного прийняття та розуміння (перцептивний аспект).

Підготовка фахівців соціальної сфери спрямована на формування в них здатності до активної взаємодії з людьми. Ефективність розвитку комунікативних компетенцій залежить від створення навчальних ситуацій, що максимально наближені до реальних життєвих контекстів.

Соціально-комунікативна компетентність забезпечує вміння взаємодіяти з іншими та готовність до спілкування:

- «випускник має вміти взаємодіяти з суспільством, іншими спільнотами, колективом, родиною, друзями та партнерами; успішно розв'язувати конфлікти, налагоджувати рекламу, проявляючи толерантність, повагу та прийняття різноманітності (раси, національності, релігійних переконань, соціального статусу, ролі, статі), а також демонструвати соціальну мобільність»;
- «випускник повинен володіти компетентностями в усному та письмовому, вербальному та невербальному спілкуванні, а саме: будувати діалог і монолог, працювати з текстом, ідентифікувати себе в різних соціальних оточеннях, здійснювати ділову переписку та діловодство, використовувати літературну мову та вирішувати різноманітні комунікативні завдання» [35].

«Процес підготовки фахівців соціальної сфери в умовах вищого навчального закладу, на думку науковиці О. Карпенко, включає два основні аспекти: по-перше, процес формування психологічного забезпечення професійної діяльності, де результати підготовки проявляються у вигляді внутрішніх умов та засобів для її ефективної організації та реалізації, і, по-друге, формування психологічної готовності фахівця до професійної діяльності, де результат підготовки визначається рівнем сформованості психологічного забезпечення, що відображається у психічному стані спеціаліста»[10].

Л. Хоменко-Семенова вважає, що «до підготовки майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності необхідно включити формування компетентностей у сфері вивчення індивідуальних і соціальних характеристик людини, а також особливостей соціальних груп та індивідів у певних життєвих обставинах; засвоєння методів впливу та прояву можливостей у міжособистісному спілкуванні; надання безпосередньої допомоги конкретним людям чи групам у вирішенні їхніх проблем» [38].

Відповідно з визначенням М. М. Шубович, підготовка майбутнього соціального працівника до соціально-педагогічної діяльності «є цілеспрямованим процесом, що передбачає організацію специфічної навчальної діяльності студента. Цей процес включає набуття теоретичних знань, розвиток основ теоретичного мислення, а також досягнення творчо-особистісного рівня виконання практичних завдань у цій сфері» [за 14].

Формування системи цінностей є основою для розвитку професійно-комунікативних компетенцій майбутніх соціальних працівників. Ці установки є важливою частиною особистісної структури і поєднують теоретичні знання з практичними навичками [3].

Важливо зазначити, що мотивація до професійної діяльності безпосередньо впливає на розвиток комунікативних компетенцій соціального працівника. Багато дослідників підкреслюють необхідність формування системи мотивів, особливо в сфері комунікації.

Соціальна робота базується на системі мотиваційних процесів, які можна поділити на такі рівні:

- Мотивація особи, що займається соціальною роботою.
- Мотивація осіб, які є об'єктами соціальної роботи.
- Мотивування або процес спілкування та обміну діями між учасниками в сфері соціальної роботи [11].

У контексті мотивації дослідники підкреслюють важливість професійного покликання та самосвідомості як ключових чинників у формуванні професійно-комунікативної компетентності майбутнього соціального працівника. Це включає складний набір особистісних якостей, які впливають на ставлення фахівця до своєї професійної діяльності [за 3].

В. Леві стверджує, «що успішне встановлення комунікаційного процесу і розвиток професійно-комунікативної компетентності фахівця залежать від здатності відчувати іншу людину і усвідомлювати наслідки

своїх дій у спілкуванні. Це включає вміння сприймати та розуміти інших людей» [31, с. 69].

проблемне навчання є ефективним інструментом для розвитку соціальних та комунікативних компетенцій майбутніх фахівців соціальної сфери. Завдяки використанню цієї методики студенти можуть отримати реальний досвід у вирішенні проблем, що сприяє їх підготовці до практичної діяльності в умовах соціального середовища. Використання методів проблемного навчання дозволяє створити навчальне середовище, яке максимально наближене до реальних умов роботи фахівця.

Проблемне навчання продовжує як інноваційний метод, що сприяє активному засвоєнню студентів у навчальному процесі. Цей підхід дає можливість студентам не тримати знання, але й вирішувати конкретні проблеми, що відображають реалії соціальної роботи.

Проблемне навчання дозволяє студентам розвивати соціальні навички, такі як співпраця, емпатія, взаємодія з іншими людьми. Це важливо для соціальних працівників, які повинні вміти працювати в команді та взаємодіяти з клієнтами.

Це метод полегшення розвитку комунікативних навичок через активну участь у дискусіях, рольових іграх та інших формах взаємодії, що є необхідним для успішного спілкування з клієнтами та колегами. Впровадження методів проблемного навчання дозволяє створити навчальне середовище, максимально наближене до реальних умов роботи фахівців. Студенти активно беруть участь у процесі вирішення проблеми, що стимулює критичне мислення та креативність. Це особливо важливо для соціальних працівників, які часто стикаються з нестандартними ситуаціями. Студенти, навчаючись за методами проблемного навчання, здатні адаптуватися до різних умов і викликів, що досягає їх конкурентоспроможності на ринку праці.

Проблемне навчання передбачає активну взаємодію всіх учасників навчального процесу, які спільно формують і вирішують проблеми. Реалізація проблемного підходу в навчанні можлива через застосування різноманітних методичних прийомів, які дозволяють створювати проблемні ситуації та організувати пошукову діяльність студентів. Найбільш поширеним способом зробити навчання цікавим є задавати питання, які вимагають глибоких роздумів. Коли ми стикаємося з новою інформацією, яка суперечить нашим попереднім уявленням, виникає мотиваційний дисонанс, який спонукає нас до активного осмислення ситуації та пошуку шляхів його вирішення. Спільна діяльність під час навчання сприяє розвитку критичного мислення, творчих здібностей та вміння ефективно працювати в команді.

Основним елементом проблемного навчання є ситуація, що створює інтелектуальне напруження у суб'єкта через потребу в нових знаннях, коли попередньо засвоєного матеріалу недостатньо.

Проблемне навчання завершите студентам усвідомити, що соціальна робота – це не лише теорія, але й практика.

Проблемні ситуації повинні бути достатньо складними, щоб викликати у студентів пізнавальну активність, але водночас досяжними, щоб уникнути відчуття безпорадності. Вирішення проблемних ситуацій у процесі навчання спілкування має відбуватися в комунікативних ситуаціях, що наближені до реального життя, сприяючи розвитку вміння висловлювати свої думки, слухати інших, доводити свою точку зору та знаходити компроміси. Це передбачає здатність встановлювати міцні соціальні зв'язки, підтримувати діалог, співпрацювати з іншими людьми для досягнення спільних цілей та ефективного вирішення проблем

Вирішення проблемних ситуацій стимулює активну взаємодію між учасниками навчального процесу, сприяючи розвитку навичок спілкування не лише в студентському середовищі, а й у більш широкому соціальному

контексті. Це допомагає не лише вдосконалювати комунікативні навички, але й розвивати компетентності у соціальній взаємодії та творчі здібності студентів у рамках сучасної освітньої парадигми.

Компетентнісний підхід у професійній підготовці соціальних працівників є елементом формування майбутніх фахівців. Завдяки акценту на практичних уміннях, проблемних завданнях та розвитку творчих здібностей, студентам надається можливість не лише засвоювати знання, а й ефективно використовувати їх у професійній діяльності. Цей підхід забезпечує підготовку фахівців, які готові до вирішення складних соціальних проблем та ефективної взаємодії з клієнтами.

Компетентнісний підхід акцентує увагу на розвитку практичних умінь і навичок, що є необхідними для ефективної роботи соціальних працівників. Це передбачає не лише теоретичні знання, але й здатність використовувати їх у реальних ситуаціях.

Застосування проблемних завдань дозволяє студентам залучатися в активний навчальний процес. Цей метод покращує розвитку критичного мислення.

Компетентнісний підхід стимулює студентів до творчого підходу, що дозволяє їм навчитися генерувати нові ідеї. Це особливо важливо в соціальній роботі, де часто представлені унікальні проблеми, які потребують нестандартних рішень.

Соціальні працівники повинні вміти ефективно співпрацювати з іншими, і компетентний підхід до розвитку навичок командної роботи. Студенти вчаться працювати в групах, обмінюватися думками та вирішувати проблеми спільноти, що є числом аспектів у професійній діяльності.

Розвиток умінь, пов'язаних із рішенням соціальних та професійних проблем, готує студентів до реальних викликів у їхній майбутній кар'єрі. Це досягла їхньої готовності до адаптації в змінених умовах соціальної роботи.

Відповідно до державного освітнього Стандарту за спеціальністю «Соціальна робота» рівня вищої освіти «магістр», «соціальний працівник у процесі навчання, повинен оволодіти такими професійно-комунікативними компетентностями, як:

- Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (експертами з інших галузей/видів економічної діяльності), налагоджувати взаємодію державних, громадських і комерційних організацій на підґрунті соціального партнерства.

- Здатність до спільної діяльності та групової мотивації, фасилітації процесів прийняття групових рішень.

- Здатність доводити знання та власні висновки до фахівців та нефахівців.

- Здатність виявляти професійну ідентичність та діяти згідно з цінностями соціальної роботи.

- Здатність до формування позитивного іміджу професії, її статусу в суспільстві.

- Здатність до ефективного менеджменту організації у сфері соціальної роботи» [26].

Відповідно до професійного стандарту «Соціальний працівник», фахівець повинен володіти наступними професійно-комунікативними компетентностями:

- Здатність вивляти потенційних отримувачів соціальних послуг та зацікавлених сторін;

- Здатність до взаємодії з отримувачами соціальних послуг, їх представниками та надавачами соціальних послуг, незалежно від форм власності;

- Здатність ефективно планувати та координувати надання соціальних послуг особам з вразливих груп населення, які опинилися у складних життєвих обставинах, на рівні територіальної громади;

- Можливість забезпечувати посередництво та представлення інтересів отримувача послуг в установах, організаціях, закладах, на підприємствах;
- Здатність керувати та координувати діяльність соціальних робітників;
- Здатність мотивувати соціальних робітників для виконання поставлених задач, організовувати підвищення їхньої кваліфікації;
- Здатність застосовувати засоби масової інформації та соціальні мережі для підвищення обізнаності громадськості про соціальні проблеми, залучення ресурсів та мобілізації підтримки для вразливих груп населення;
- Здатність приймати участь у міжвідомчих зустрічах, нарадах, засіданнях, зборах, заходах з профілактики соціальних проблем [26].

За активної студентської позиції та наукової спрямованості, ефективність здобуття професійної компетентності значно підвищується, стаючи більш продуктивною, що дозволяє розширити сферу професійних інтересів майбутніх соціальних працівників.

«Професійна підготовка майбутнього фахівця повинна спиратися на бінарне цілепокладання, яке б дозволило, з одного боку, забезпечити оволодіння загальнодержавними програмами, які визначені навчальним планом, а з іншого – виконати програми індивідуального розвитку особистості кожного з урахуванням його можливостей, інтересів, нахилів, мотивів, установок і ціннісних орієнтацій» [29].

Рефлексивний підхід до комунікації дозволяє соціальному працівнику глибоко зрозуміти потреби клієнта, побудувати довірчі відносини і спільно розробити план дій, спрямований на вирішення проблеми. Через емоційну залученість у проблему, клієнт може не помічати або не приймати альтернативні точки зору на свою ситуацію. Завдяки рефлексивному підходу, соціальний працівник допомагає клієнту подолати емоційні бар'єри, які заважають йому знайти ефективні рішення. Спільно вони аналізують

ситуацію, генерують нові ідеї і розробляють конкретні кроки для досягнення поставленої мети.

РОЗДІЛ 2

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ (НА МАТЕРІАЛАХ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ ОП «СОЦІАЛЬНА РОБОТА» ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ)

2.1. Формування комунікативної компетентності під час освітнього процесу

Важливою частиною становлення та розвитку системи соціальної роботи є професіоналізм фахівців у цій сфері, де ключову роль відіграє їхня професійна комунікативна компетентність. Для підвищення ефективності соціальної роботи спеціаліст повинен не лише мати знання, але й володіти навичками професійної комунікації.

Навчання на другому (магістерському) рівні вищої освіти спеціальності «Соціальна робота» передбачає не лише поглиблення фахових знань, а й розвиток більш складних комунікативних навичок, необхідних для успішної наукової діяльності, міжособистісної взаємодії та майбутньої професійної кар'єри.

Магістранти повинні вміти чітко та лаконічно формулювати наукові ідеї, презентувати результати досліджень, брати участь у наукових дискусіях, вміти писати наукові статті та аналітичні звіти. Ефективно взаємодіяти з викладачами, колегами, науковими керівниками, а також з представниками інших наукових установ. Уміти робити презентації, виступати на конференціях, вести наукові дискусії, брати участь у круглих столах. Для багатьох магістрів актуальним є вміння спілкуватися іноземною мовою в науковому середовищі, брати участь у міжнародних проектах.

З метою вивчення процесу формування комунікативної компетентності під час освітнього процесу, ми обрали для аналізування та дослідження освітні нормативні документи, базові для отримання рівня «магістр» зі спеціальності «Соціальна робота» - Стандарт вищої освіти за спеціальністю 231 «Соціальна робота» для другого (магістерського) рівня вищої освіти [26], освітня програма «Соціальна робота» другого (магістерського) рівня вищої освіти [20], силабуси освітніх компонент [33], які вивчаються здобувачами-магістрами спеціальності «Соціальна робота» в Херсонському державному університеті.

Наказом Міністерства освіти і науки України від 24 квітня 2029 року № 556 затверджено Стандарт вищої освіти за спеціальністю 231 «Соціальна робота» на магістерському рівні, яким визначено сукупність вимог до змісту та результатів освітньої діяльності, обсяг загальних та спеціальних (фахових) компетентностей, а також зазначено, що результати навчання мають співвідноситися з компетентностями. Основною метою навчання на другому (магістерському) рівні вищої освіти спеціальності «Соціальна

робота», відповідно Стандарту, є підготовка фахівців спрямована на те, щоб вони могли вирішити складні завдання та проблеми в соціальній сфері або під час навчання. Це включає проведення досліджень та впровадження інновацій, при цьому робота часто виконується в умовах невизначеності та змінних вимог [26].

Відповідно до Стандарту вищої освіти в Херсонському державному університеті робочою групою було розроблено освітню програму «Соціальна робота» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти, метою якої є підготовка кваліфікованих фахівців у сфері соціальної роботи, які є конкурентоспроможними на українському та міжнародному ринках праці і можуть отримати ефективні рішення в нестандартних професіях.

Аналізуючи вимоги програми «Соціальна робота» для підготовки фахівців на другому рівні вищої освіти, можна побачити, що Стандарт, який є державним нормативним документом, вимагає вимог до змісту та результатів освітнього процесу. Вимоги до результатів навчання мають відповідність до компетенцій, кожна з яких включає навички комунікації [Додаток А].

Програма побудована на компетентнісному підході до підготовки магістрів у сфері соціальної роботи і регламентує нормативні, кваліфікаційні, організаційні та навчально-методичні вимоги до підготовки фахівців.

Освітня програма передбачає вивчення 8 обов'язкових освітніх компонент та вибіркові компоненти загального й професійного циклів підготовки, які повинні протягом навчання сформувати у здобувачів інтегральну компетентність, загальні та професійні компетентності, які мають співвідноситися із результатами навчання [20].

Наявність вибору компонентів дає здобувачам можливість спеціалізуватися в певних галузях чи аспектах професій. Це інтерес до

навчання і дозволяє адаптувати освітній процес під індивідуальні потреби та кар'єрні групи студентів.

Компетентнісний підхід освітньої програми включає:

- Інтегральну компетентність. Освітня програма, спрямована на формування інтегральної компетентності, що означає здатність здобувачів вирішувати комплексні проблеми у сферах діяльності. Це важливо для соціальних працівників, оскільки їхня робота часто вимагає міждисциплінарного підходу.

- Загальні та професійні компетентності. Програма надає можливість формувати загальні компетентності (комунікаційні навички, критичне мислення тощо) та професійні компетентності (специфічні навички, пов'язані з професією). Це важливо для підготовки фахівців, які можуть адаптуватися до змін у суспільстві.

Важливо, щоб сформовані компетентності були тісно пов'язані з очікуваними результатами навчання. Це відомо про те, що програма має чіткі цілі та стандарти, до яких студенти повинні прагнути. Залучення здобувачів до активного навчання та оцінювання своїх досягнень до їхньої відповідальності за навчальний процес.

На прикладі деяких освітніх компонент вищезазначеної освітньої програми, ми спробуємо проаналізувати процес формування комунікативної компетентності майбутнього фахівця з соціальної роботи під час вивчення та опанування освітніх компонент, передбачених навчальним планом освітньої програми.

Вивчення освітньої компоненти «Сучасні теорії та технології соціальної роботи» зумовлено впровадженням інноваційних моделей надання соціальних послуг в практику суспільного життя, забезпечення розвитку практичних навичок та вмінь у рамках трудової діяльності відповідно до вимог, встановлених нормативно-правовими документами. Після успішного завершення опанування освітньої компоненти здобувачем,

передбачається наявність у нього/неї сформованих програмних результатів, які мають співвідноситися із комунікативною компетентністю. Зокрема це:

- вирішення складних завдань при наявності неповних знань та взаємовиключних вимог сприяє розвитку комунікативної компетентності шляхом постійного тренування навичок ефективного спілкування, аргументації, переконання та досягнення консенсусу в умовах невизначеності;

- критична оцінка наукових досліджень та формулювання рекомендацій щодо їх впровадження вимагають чіткого і логічного викладу думок, обґрунтування власної позиції, а також здатності ефективно передавати складну інформацію різним аудиторіям;

- самостійне здобуття знань та розвиток професійних навичок сприяє формуванню комунікативної компетентності, оскільки стимулює критичне мислення, розвиває вміння ефективно шукати, аналізувати та презентувати інформацію, а також сприяє формуванню широкого кругозору, необхідного для успішної взаємодії з різними аудиторіями;

- розробка, апробація та втілення соціальних проектів і технологій сприяють розвитку комунікативної компетентності, оскільки вимагають ефективної взаємодії з різними групами населення, здатність переконувати, мобілізувати ресурси та будувати партнерські відносини.

В процесі освоєння освітньої компоненти «Основи наукової комунікації іноземними мовами» здобувачі формуватимуть наступні аспекти комунікативної компетентності:

- здатність спілкуватися іноземною мовою, що розширює комунікативні горизонти, розвиваючи навички міжкультурного спілкування та сприяючи більш глибокому розумінню різноманітності культур;

- вміння пристосуватися та діяти в нових умовах розвиває навички імпровізації, здатність швидко аналізувати інформацію та приймати рішення в умовах невизначеності;

- навички міжособистої взаємодії є ключовими для розвитку комунікативної компетентності, оскільки вони дозволяють будувати довіру, вирішувати конфлікти та створювати ефективні комунікативні стратегії;

- працюючи в команді, ми вчимося слухати інших, висловлювати свою думку, досягати консенсусу, що безпосередньо впливає на розвиток наших комунікативних навичок;

- здатність спілкуватися з представниками різних професійних груп та налагоджувати міжсекторальну співпрацю сприяє розвитку комунікативної компетентності, оскільки вимагає глибокого розуміння специфіки різних галузей, адаптації до різноманітних комунікативних стилів та вміння знаходити спільну мову з різними аудиторіями;

- розвиток навичок побудови та підтримки професійних взаємин, аргументації та ведення переговорів безпосередньо впливає на формування комунікативної компетентності, дозволяючи ефективно встановлювати контакт, будувати довіру та досягати взаєморозуміння з різними людьми, незалежно від їхніх соціальних ролей та культурних особливостей.

Освітня компонента «Соціальне прогнозування та проектування» містить огляд основних питань теорії та практики соціального прогнозування, проектування та моделювання, оволодіння якими є необхідним при підготовці соціальних працівників. Після успішного вивчення навчальної дисципліни здобувач повинен мати результати навчання, що дають можливість розширити йому та удосконалити вже сформовану в процесі навчання комунікативну компетентність під час виявлення будь-яких професійних ініціатив, їх оригінальне представлення; під час створення соціальних прогнозів, обґрунтування нових ідей, моделей, проєктів; вміння презентувати та переконати словесно та схематично в актуальності певного проєкту, ідеї та під час упровадження результатів наукового пошуку в практичну діяльність - власну або установи, в якій працює.

При вивченні освітньої компоненти «Основи соціальної держави та громадянського суспільства» формується розуміння, що соціальна політика держави відбувається в координації інтересів особи та громадянина з інтересами держави і суспільства на найвищому рівні. Така орієнтація відповідає цілям створення сучасної демократичної, правової та соціальної держави, якою, згідно з Конституцією, є Україна. Після успішного її опанування здобувач в межах сформованої комунікативної компетентності повинен вміти досліджувати соціальний та індивідуальний контекст проблеми, що стосуються особи, сім'ї, соціальної групи чи громади, визначати мету та завдання соціальної роботи, а також планувати раннє втручання у складних і непередбачуваних ситуаціях відповідно до принципу, що можливе лише у співпраці з іншими фахівцями, спілкуванні з ними, установами, організаціями, представниками, донорами тощо та завдяки володінню комунікативними вміннями, навичками, які забезпечать тісний комунікативний контакт як з бенефіціарами соціальних послуг так і зі спеціалістами різних напрямів.

Освітня компонента «Основи соціального діалогу: курс комунікації» якнайбільше, у процесі свого вивчення, формує комунікативну компетентність здобувачів та здобувачок, бо направлена на:

- здатність виявляти ініціативу та підприємливість, що часто спирається на вміння комунікувати, знаходити підхід до колег, представників різних сфер, ініціювати вирішення актуальних питань, організації соціальних проєктів тощо:

- здатність до адаптації та дії в новій ситуації, які можуть викликати необхідність спілкування, взаєморозуміння, влиття в колектив, ознайомлення з умовами або оточення та інше;

- навички міжособистісної взаємодії, які є просто необхідними та найважливішими в професійній діяльності соціального працівника;

- здатність працювати в команді, яка спирається на постій комунікації між членами команди, їх взаємодії, розумінні та узгоджені дії:

- уміння спілкуватися з представниками різних професійних груп різного рівня (експертами з інших сфер чи видів економічної діяльності) та налагоджувати співпрацю між державними, громадськими та комерційними організаціями на основі соціального партнерства, що вимагає від фахівця з соціальної роботи вмінь комунікувати, знаходити спільну мову з представниками інших професій та вміти знайти однодумців, пояснити, вмовити або переконати у спільній роботі;

- здатність доводити знання та власні висновки до фахівців та нефахівців потребує від фахівця з соціальної роботи великого словарного запасу, вміння оперувати доводами, пояснити, обґрунтувати власну позицію та довести її актуальність, необхідність, важливість тощо;

- самостійно формувати та підтримувати цілеспрямовані професійні стосунки з іншими людьми, представниками різних спільнот і організацій, вміти аргументувати свою позицію, переконувати, проводити конструктивні переговори, продуктивні бесіди та дискусії, а також толерантно ставитися до іншого – все це розкриває комунікативні вміння, навички та можливості соціального працівника, а також його особистісні характеристики, якості - комунікативність, відкритість, толерантність, вміння підтримати розмову та інші.

Вивчення освітньої компоненти «Інновації та цифровізація в соціальній роботі» продиктоване необхідністю практичного впровадження інноваційних моделей надання соціальних послуг і цифровізації в практику суспільного життя, можливістю вдосконалення практичних навичок і вмінь у сфері трудової діяльності відповідно до вимог, встановлених нормативно-правовими документами; глибокого вивчення теоретичних, законодавчих та нормативно-правових основ організації, проходження та функціонування державної служби, управління нею та підвищення її ефективності. Мета та

завдання даної навчальної дисципліни спрямовані на формування комунікативної компетентності здобувача, зокрема в аспекті вміння генерувати нові ідеї, про які треба говорити, вміти обґрунтувати їх актуальність, затребуваність, а також важливість та необхідність щодо впровадження результатів наукового пошуку в практичну діяльність соціального закладу або іншої установи.

В процесі освоєння освітньої компоненти «Організація надання послуг в ОТГ» передбачено, що здобувачами буде опановано та сформовано не тільки здатність працювати в команді, що потребує від них постійної комунікації, погодження, спілкування та обговорення різних спільних планів та дій, але й вміння вивчати соціальний та індивідуальний контекст проблеми, що стосуються особи, сім'ї, соціальної групи чи громади, визначати мету та завдання соціальної роботи, а також розробляти план раннього втручання в складних і непередбачуваних ситуаціях відповідно до принципів соціальної роботи, які майбутній соціальний працівник повинен вміти представити та обґрунтувати як в усній, так і письмовій формах.

Формування комунікативної компетентності майбутнього соціального працівника – це комплексний процес, який вимагає систематичної роботи, зокрема під час навчання та пізніше вже у практичній діяльності. Забезпечивши студентів необхідними знаннями і навичками, що впливають та забезпечують формування комунікативної компетентності під час освітнього процесу, можна розраховувати, що в майбутньому вони стануть ефективними фахівцями, здатними надавати якісну соціальну допомогу.

2.2. Формування комунікативної компетентності під час практичної підготовки

Комунікативна компетентність є суттєвим елементом професійної діяльності. Вона дозволяє ефективно взаємодіяти з різними групами населення, будувати довірливі відносини, надавати необхідну соціальну

підтримку та сприяти вирішенню соціальних проблем. Саме тому формування комунікативних навичок є одним із ключових завдань у процесі підготовки майбутніх соціальних працівників.

Сьогодні фахівці у сфері соціальної роботи мають бути підготовлені до вирішення складних професійних завдань під час взаємодії з більшою групою клієнтів, щоб надати їм життєво важливу допомогу.

Навчання за спеціальністю «Соціальна робота» на другому (магістерському) рівні вищої освіти передбачає проходження декількох видів практик, під час яких здобувач/здобувачка можуть удосконалити сформовано до цього часу комунікативну компетентність.

З метою вивчення процесу формування комунікативної компетентності під час практичної діяльності, для аналізування нами було обрано освітні нормативні документи, які регламентують проходження практики для здобувачів спеціальності «Соціальна робота» другого (магістерського) рівня вищої освіти – програми переддипломної та виробничої практик [25].

Переддипломна практика є обов'язковим елементом освітньої програми для здобуття рівня вищої освіти «магістр». Завданням практики є здобуття знань, умінь та навичок для проведення наукового дослідження у сфері соціальної роботи.

Практика направлена на формування у студентів комплексу компетенцій, які потрібні для самостійного проведення наукових розвідок, включаючи планування експериментів, збір та аналіз даних, а також оформлення результатів.

Глибоке розуміння фахових дисциплін забезпечує здобувачам міцну основу для розвитку комунікативних навичок, необхідних для успішної презентації результатів досліджень, участі в наукових дискусіях та співпраці в міждисциплінарних проектах. Навички збирання та аналізу інформації є основою для формування комунікативної компетентності, оскільки вони

дозволяють студентам ефективно спілкуватися з науковими спільнотами, брати участь у дискусіях та обґрунтовувати свої висновки.

Під час проходження переддипломної практики одержувачі освіти отримують навичок, умінь та знання у плануванні, підготовці, організації та виконанні науково-дослідної роботи; закріплюють і поглиблюють знання, отримані в університеті під час вивчення спеціальної дисципліни; освоюють вміння збору та обробки інформації, а також підбору матеріалів, що супроводжується процесом формування або удосконалення комунікативної компетентності фахівця з соціальної роботи. А саме:

- здатність генерувати нові ідеї (креативність);
- здатність доводити знання та власні висновки до фахівців та нефахівців;

формулювати висновки та рекомендації щодо їх впровадження;

- використовувати іноземні джерела під час виконання завдань науково-дослідної та прикладної діяльності, спілкуватися іноземною мовою як в усній, так і в письмовій формі, що розвиває навички міжкультурного спілкування та сприяючи більш глибокому розумінню різноманітності культур, сприяє обміну думками та розвитку спілкування іноземною мовою і можливості представлення ідей цією мовою, встановлення взаємозв'язків з міжнародними організаціями тощо.

Програма виробничої практики проходить у два етапи (на 1 та 2 курсах навчання) і передбачає повну участь здобувача вищої освіти в діяльності конкретного соціального закладу. Основою практики є організація соціальної роботи на мезорівні, навичок організаційно-управлінської діяльності в установах соціальної сфери, а також реалізація супутніх процесів — поглиблення знань щодо нормативно-правової бази соціальної роботи та розробка інноваційних технологій у цій сфері.

Під час проходження виробничої практики в різних соціальних закладах здобувачі вищої освіти вдосконалюють практичні уміння,

удосконалюють сформовані під час освітнього процесу компетентності, у тому числі й комунікативну як одну із основних компетентностей.

Виробнича практика є обов'язковою для здобуття рівня магістра зі спеціальності «Соціальна робота». Мета практики полягає в розвитку професійних компетентностей у сфері здійснення організаційно-управлінської та науково-аналітичної практичної діяльності на різних об'єктах роботи фахівця з соціальної роботи.

Під час проходження виробничої практики здобувачі навчаються:

- встановлювати довірчі відносини з клієнтами та колегами - ефективна комунікація дозволяє соціальному працівнику швидко налагодити контакт з клієнтами, створити атмосферу довіри та безпеки, що є необхідною умовою для успішної соціальної роботи;

- збирати інформацію - формулювати чіткі та зрозумілі запитання, використовувати технологію активного слухання відповідей клієнтів, що дозволяють соціальному працівнику отримати повну та достовірну інформацію про ситуацію, що склалася;

- надавати інформацію та консультації, що заключається у здатності та вмінні просто і зрозуміло пояснювати складні соціальні питання, надавати необхідну інформацію та рекомендації, що є важливою складовою професійної діяльності соціального працівника;

- вести переговори, бо саме соціальним працівникам часто доводиться брати участь у переговорах з різними сторонами (клієнтами, членами їхніх сімей, представниками державних органів тощо); уміння вести переговори дозволяє знаходити компромісні рішення та досягати поставлених цілей;

- працювати в команді, бо саме соціальні працівники часто працюють в команді з іншими фахівцями, ефективна комунікація, спілкування та взаємодія в команді сприяють координації зусиль та досягненню спільних цілей.

Під час проходження виробничої практики формування комунікативної компетентності можливе також під час участі або проведення тренінгів, спрямованих на розвиток активного слухання, невербальної комунікації, навичок ведення переговорів та інших важливих аспектів комунікації. Безпосередня робота зі справжніми клієнтами, під час практики, під наглядом досвідчених соціальних працівників дозволяє студентам закріпити теоретичні знання та отримати практичний досвід. Регулярний зворотний зв'язок від викладачів, керівників практики від університету та на базах практики, менторів, колег, інших здобувачів дозволяє студентам виявити свої сили та змінити область для подальшого розвитку.

Формування комунікативної компетентності є важливим завданням під час підготовки майбутніх соціальних працівників. Практична підготовка надає унікальну можливість для розвитку цих навичок у реальних умовах майбутньої професійної діяльності. Завдяки комплексному підходу, який включає різноманітні методи навчання та практичні завдання, можна досягти високого рівня сформованості комунікативної компетентності, що є необхідною умовою для ефективної соціальної роботи.

ВИСНОВКИ

Комунікативна компетентність є складним і багатогранним поняттям, що включає здатність ефективно взаємодіяти з людьми в різних соціальних контекстах. Це не лише вміння говорити та слухати, а й комплекс знань, навичок і вмінь, які сприяють встановленню та підтриманню міжособистісних відносин. Вона охоплює як вербальні, так і невербальні аспекти спілкування, а також знання з психології, соціології та культури.

Високий рівень комунікативної компетентності є критичним для успіху в особистому та професійному житті, а також для соціальної адаптації. Ця компетентність постійно розвивається, залежно від особистісних якостей, досвіду спілкування та культурних особливостей. Вона має значення в усіх сферах життя, впливаючи на міжособистісні відносини, професійну діяльність та громадське життя. Таким чином, комунікативна компетентність є ключовим елементом для ефективного функціонування.

Розвинена комунікативна компетентність є чинником для ефективної взаємодії між людьми, оскільки вона дозволяє краще розуміти думки, почуття та мотиви інших, що веде до формування міцних і довірчих відносин. Комунікативні навички сприяють знаходженню компромісів, уникненню непорозумінь і конструктивному вирішенню конфліктів. Люди з високою комунікативною компетентністю можуть переконувати висловлювати свою думку, впливати на інших і досягати своїх цілей. Успіх у професійній діяльності багато в чому залежить від здатності ефективно спілкуватися з колегами, керівництвом і клієнтами, що, у вашій ситуації, відчуває комфорт у різних соціальних мережах.

Для соціальних працівників професійна комунікативна компетентність є невід'ємною складовою успішної роботи. Вона дозволяє їм ефективно взаємодіяти з клієнтами, колегами та іншими зацікавленими сторонами, що сприяє створенню довірчих відносин і наданню якісної соціальної допомоги.

Сучасні підходи до формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх соціальних працівників акцентують увагу на розвитку не лише теоретичних знань, а й практичного навичок спілкування, що є необхідним для їх успішної професійної діяльності.

Зроблені висновки підтверджуються сучасними підходами до навчання, які акцентують увагу на активному залученні студентів у навчальному процесі. Використання ігор, дискусій, тренінгів, кейсів та інших інтерактивних методів створює безпечне середовище, де студенти можуть практикувати комунікативні навички, відпрацьовуючи їх у реалістичних ситуаціях. Це сприяє не тільки засвоєнню теоретичних знань, а й розвитку практичних умінь, які забезпечили успіх

Формування комунікативної компетентності охоплює широкий спектр дисциплін, включаючи психологію, соціологію та етику. Ці знання важливі для розуміння соціальних взаємодій та етичних аспектів спілкування.

Практична підготовка, яку студенти підтримують під час перебування в соціальних службах, дає їм можливість застосувати теоретичні знання на практиці, що є критично важливим для розвитку професійних навичок. Студенти проходять стажування в соціальних службах, що дає їм можливість застосувати свої знання на практиці та отримати відгуки від досвідчених фахівців.

Розвиток емоційного інтелекту є критично важливим для ефективного спілкування, тому сучасні навчальні програми акцентують увагу на формуванні у студентів здатності розуміти й керувати своїми емоціями, а також емоціями інших. Це сприяє створенню продуктивних взаємін. Використання сучасних технологій, таких як онлайн-платформи, відеоконференції та симулятори, відкриває нові можливості для навчання, створюючи його більш цікавим і ефективним.

Комунікативна компетентність соціального працівника включає:

- здатність налагоджувати довірливі стосунки з клієнтами, важливо їх вислуховувати, розуміти їхні потреби та надавати необхідну підтримку є місцями умов успішної діяльності соціального працівника;
- робота соціальних працівників у команді з іншими спеціалістами, тому вміння ефективно комунікувати та співпрацювати з колегами є невід'ємною;
- уміння переконувати, відстоювати власну позицію та захищати інтереси клієнтів;
- безперервне вдосконалення комунікативних навичок, підвищення власної професійної кваліфікації.

Комунікативна компетентність є однією з ключових навичок у сучасному світі. Вона допомагає успіху в різних аспектах життя, намагаючись відновити міцні стосунки та реалізувати свій потенціал. крім

того, розвиток комунікативних навичок є завданням як для індивідів, так і для суспільства в цілому.

Сучасні підходи до формування професійної комунікативної компетентності у майбутніх соціальних працівників націлені на підготовку висококваліфікованих спеціалістів, які здатні надавати якісну соціальну допомогу та вирішувати соціальні проблеми населення.

REFERENCES

1. Артемчук В.В. Структура комунікативної компетентності менеджера. Наукові праці. Серія: Педагогічні науки. Том 97. Випуск 84. С.92-96.
<https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/naukpraci/pedagogika/2008/97-84-19.pdf>
2. Балахтар В. Комунікативна компетентність соціального працівника.
<https://core.ac.uk/download/pdf/153581907.pdf>
3. Баранюк В.В. Сучасні підходи до формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців соціальної роботи // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: педагогіка, 2014. № 4.
<http://nzp.tnpu.edu.ua/article/view/64311>

4. Вайнола Р. Х. Змістові аспекти професійної підготовки майбутнього соціального педагога у вищому навчальному закладі / Р. Х. Вайнола // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова: зб. наук. праць (Серія: 11 «Соціальна робота. Соціальна педагогіка»). – 2010. – Вип. 11. – С. 60-68.
5. Вінник Н. Д. Розвиток особистісно-професійних якостей учнів ПТНЗ: компетентнісний аспект: Посібник / Н. Д. Вінник. – К. : Інститут обдарованої дитини, 2014. – 96 с.
https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/10403/1/12.%20Vinnyk_Posibnyk_Rozvytok%20uchniv%20vydano.pdf
6. Галацин К. Комунікативна культура майбутнього фахівця: монографія / Катерина Галацин, Алла Хом'як. – Луцьк : Вежа-Друк, 2019 – 132 с.
<https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/51601682-e23a-451b-8249-4e6bc9528ee7/content>
7. Годлевська Д.М. Формування професійної комунікативної компетентності майбутніх соціальних працівників в умовах педагогічного університету : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 / Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова. Київ, 2007. 23 с.
<https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/1407/Hodlevska.pdf?sequence=3>
8. Денисовою О.В. Поняття та сутність комунікативної компетентності студентів технічних ВНЗ. Збірник наукових праць «Педагогічні науки». Випуск ІХХ. Том 2, 2016. С. 38-42.
<https://ps.journal.kspu.edu/index.php/ps/article/download/3502/3096/>
9. Карпенко Олена Георгіївна. Професійна підготовка майбутніх соціальних працівників в умовах університетської освіти : Дис... д-ра наук: 13.00.04 - 2008. <http://www.disslib.org/profesiyna-pidhotovka-majbutnikh-sotsialnykh-pratsivnykiv-v-umovakh-universytetskoyi.html>

10. Карпенко О.Г. Професійна підготовка майбутніх соціальних працівників в умовах університетської освіти: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук. Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. Київ, 2008
<https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/31377/100207790.pdf?sequence=1>.
11. Карпенко, О. Г. Мотивація в структурі діяльності соціального працівника. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка (17). с. 36-39. <http://eprints.zu.edu.ua/960/>
12. Коваленко В.В., Марценюк Д.В. Комуникативна компетентність як складова професійної компетентності соціального працівника // *«Молодий вчений»*. 2020. № 14 (80). С. 75–77. Серія: Соціологічні науки.
<https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/1884/1859>
13. Ковальчук І.В. Проблема комуникативної компетентності у вітчизняній та зарубіжній психології. Наукові записки. Серія: Психологія і педагогіка. Випуск 14, с.167-176. с. 173.
<https://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/890/1/16.pdf>
14. Колодійчук Ю. В. Професійна підготовка майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я : монографія / Ю. В. Колодійчук, В. В. Корнещук. Одеса: ФОП Бондаренко М.О., 2017. – 182 с.
15. Комуникативна професійна компетентність як умова взаємодії соціального працівника з клієнтом / А. Й. Капська, Л. В. Волинська, О. Г. Карпенко, В. С. Филипчук ; за ред. А. Й. Капської. – К. : ДЦСМ, 2003. 87 с.

16. Майструк Н.О., Кабанцова А.О. Професіоналізація комунікативної компетентності соціального працівника. <http://socio-journal.kpi.kiev.ua/archive/2011/3/14.pdf>
17. Мекшун А. Компетентність соціальних працівників як основний елемент професійної успішності // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету <http://znp.udpu.edu.ua/article/view/197657>
18. Мендрух Ю.М. Структура комунікативної компетентності фахівця з маркетингу. Наукові праці. Серія «Педагогіка». Випуск 95. Том 108, 2009, с.100-104. <https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/naukpraci/pedagogika/2009/108-95-19.pdf>
19. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 231 Соціальна робота для другого (магістерського) рівня вищої освіти <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/05/06/231-sotsialna-robota-magistr.pdf>
20. Освітня програма «Соціальна робота» другого (магістерського) рівня вищої освіти. Херсонський державний університет. <https://www.kspu.edu/Education/EduPrograms/231/231OPPm.aspx>
21. Перехрест О. Формування комунікативної компетентності студентів – соціальних працівників // II Міжнародна науково-практична конференція «Інноваційні методи та технології підготовки фахівців соціальної сфери». С.80-81. <https://core.ac.uk/download/pdf/286619099.pdf>
22. Петрук В. Комунікативна компетентність фахівця соціальної сфери як складник його професійної діяльності. Humanitas. Вип. 2, 2021, С. 44-50. <http://journals.vnu.volyn.ua/index.php/humanitas/article/view/44/34>

23. Підвальна Ю.В. Особливості комунікативної компетентності соціального працівника як необхідна умова його професійної діяльності. <https://cyberleninka.ru/article/n/osoblivosti-komunikativnoyi-kompetentnosti-sotsialnogo-pratsivnika-yak-neobhidna-umova-yogo-profesiynoyi-diyalnosti>
24. Пилинський Я.М. Освіта соціальних працівників: досвід США : Метод. рек. / Я.М. Пилинський ; Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. – Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2020. – 40 с. http://ipood.com.ua/data/NDR/Zarubizni_2017_2019/OsvitaSocialnyhPrats_USA.pdf
25. Програми практик для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти освітньої програми «Соціальна робота» за спеціальністю 231 Соціальна робота. Херсонський державний університет. <https://www.kspu.edu/About/Faculty/IPHS/ChairSocialWork/Practice.aspx>
26. Професійний стандарт «Соціальний працівник» <https://register.nqa.gov.ua/uploads/0/75-1049.pdf>
27. Ребуха Л.З., Боршуляк Н.С. ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ФАХІВЦІВ: СУТНІСНІ ОЗНАКИ ТА РОЗВИТКОВІ УМОВИ //Інноваційна педагогіка. Секція Теорія та методика професійної освіти. Випуск 22. Т. 3. 2020, С. 87-90. http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2020/22/part_3/19.pdf
28. Рідкодубська Г.А. Професійна мобільність майбутнього працівника соціальної сфери: теорія та практика : [монографія] / Ганна Анатоліївна Рідкодубська. – Хмельницький : ФОП Мельник А.А. - 2018, 296 с. <https://elar.khmnmu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f4fc3051-11aa-48e8-99e5-c82ab7ab222f/content>
29. Роменець В. А. Психологія творчості : навч. посібник. — 2-ге вид., доп. К.: Либідь, 2001. 288 с., с. 44

https://chtyvo.org.ua/authors/Romenets_Volodymyr/Psykholohiia_tvorchosti/

30. Савельчук І. Б. Підготовка соціальних працівників в інноваційному освітньому середовищі університету : монографія / І. Б. Савельчук. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2019. 375, [1] с.
<https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/734243/1/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D0%B8%D1%8F%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B0%D0%B4%D0%BB%D1%8F%20%D0%B1%D1%96%D0%B1%D0%BB%D1%96%D0%BE%D1%82%D0%B5%D0%BA%D0%B8.pdf>
31. Савенкова Л. О. Професійне спілкування майбутніх викладачів як об'єкт психолого-педагогічного управління : монографія / Л. О. Савенкова ; М-во освіти і науки України, Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана. – Київ : КНЕУ, 2005. – 212 с., с. 69
<https://ir.kneu.edu.ua/items/3391b090-4944-4b09-9ed2-359b06001993>
32. Садовська Е., Ярошенко А. Формування професійної компетентності соціального працівника в умовах вищого навчального закладу. Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, 2018, 113 с.
https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/23427/Sadovska%20E._Yaroshenko%20A.pdf;jsessionid=DDC945696F8D870CF81731F22C66DB75?sequence=1
33. Силабуси освітніх компонент освітньої програми «Соціальна робота» другого (магістерського) рівня вищої освіти. Херсонський державний університет.
<https://www.kspu.edu/About/Faculty/IPHS/ChairSocialWork/silabys.aspx>
34. Співак Я. Фундаментальне значення формування соціально-комунікативної культури майбутніх соціальних працівників. Том 2 № 4 (2018): Вісник Київського національного університету імені Тараса

Шевченка. Серія «Соціальна робота» .

<https://visnyk.soch.robota.knu.ua/index.php/journal/article/view/25>

35. Стьопкіна А.С., І. В. Трубник. ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ // Духовність особистості: методологія, теорія і практика. 1(100)-2021. С.247-256.
36. Теоретичні та методичні основи розвитку комунікативної компетентності майбутніх фахівців сфери обслуговування : навчально-методичний посібник / авт. : Г. С. Дегтярєва, Л. А. Руденко. — К. : Педагогічна думка, 2010. — 192 с.
https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/4876/1/Rudenko_Posib_Rozv_KK.pdf
37. Теорія і практика професійного становлення фахівця в інноваційному соціокультурному просторі: Матеріали 1-ї Міжнародної науково-практичної конференції науково-педагогічних, педагогічних працівників і молодих учених, Дніпро, 5-6 квітня 2023 р. [Електронне видання]. Дніпро: Університет ім. Альфреда Нобеля, 2023. 285 с.
https://old.duan.edu.ua/images/Announcements/UA/Departments/Pedagogy_psychology/2023/Tezy_Teor_i_prakt_prof_stanovl_fakhivtsia.pdf
38. Хоменко-Семенова Л. О. Педагогічні умови формування готовності майбутніх соціальних працівників до використання інтерактивних технологій у професійній діяльності.
<https://sociology.knu.ua/sites/default/files/library/elopen/aktprob.19.252.pdf>
39. Чеботарьова І.О. Комунікативна компетентність: теоретичний аспект. Наукові записки кафедри педагогіки. Випуск XXXVI. Харків, 2014, с.205-215.
<https://periodicals.karazin.ua/pedagogy/article/download/1917/1612/>

40. Чорнобай А. Комунікативна майстерність соціального працівника як необхідна умова його професійної діяльності в умовах сьогодення

<http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/40753/1/476.pdf>

ДОДАТКИ

Додаток А

Матриця відповідності, визначених Стандартом вищої освіти за спеціальністю 231 Соціальна робота» для другого (магістерського) рівня вищої освіти, компетентностей дескрипторам НРК

Класифікація компетентностей за НРК	Знання	Уміння	Комунікація	Автономія та відповідальність
1	2	3	4	5
Загальні компетентності				
Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу	+	+	+	+
Здатність розробляти і управляти проектами	+	+	+	+
Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт	+	+	+	+
Здатність спілкуватися іноземною мовою	+	+	+	+

Здатність проведення досліджень на відповідному рівні	+	+	+	+
Здатність виявляти ініціативу та підприємливість	+	+	+	+
Здатність до адаптації та дії в новій ситуації	+	+	+	+
Здатність генерувати нові ідеї (креативність)	+	+	+	+
Навички міжособистісної взаємодії	+	+	+	+
Здатність працювати в команді	+	+	+	+
Спеціальні (фахові, предметні) компетентності				
Здатність до розуміння та використання сучасних теорій, методологій і методів соціальних та інших наук, у тому числі методи математичної статистики та кількісні соціологічні методи, стосовно завдань фундаментальних і прикладних досліджень у галузі соціальної роботи	+	+	+	+
Здатність до виявлення соціально значимих проблем і факторів досягнення соціального благополуччя різних груп населення	+	+	+	+
Здатність професійно діагностувати, прогнозувати, проектувати та моделювати соціальні ситуації	+	+	+	+
Здатність до впровадження методів і технологій інноваційного практикування та управління в системі соціальної роботи	+	+	+	+
Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (експертами з інших галузей/видів економічної діяльності), налагоджувати взаємодію державних, громадських і комерційних організацій на підґрунті соціального партнерства	+	+	+	+
Здатність до оцінки процесу і результату професійної діяльності та якості соціальних послуг	+	+	+	+
Здатність до професійної рефлексії	+	+	+	+
Здатність до спільної діяльності та групової мотивації, фасилітації процесів прийняття групових рішень	+	+	+	+
Здатність доводити знання та власні висновки до фахівців та нефахівців	+	+	+	+
Здатність виявляти ініціативу та підприємливість задля вирішення соціальних проблем через упровадження соціальних інновацій	+	+	+	+
Здатність виявляти професійну ідентичність та діяти згідно з цінностями соціальної роботи	+	+	+	+
Здатність до критичного оцінювання соціальних наслідків політики у сфері прав людини, соціальної інклюзії та сталого розвитку суспільства	+	+	+	+
Здатність до формування позитивного іміджу професії, її статусу в суспільстві	+	+	+	+
Здатність до ефективного менеджменту організації у сфері соціальної роботи	+	+	+	+
Здатність до розроблення, апробації та втілення соціальних проектів і технологій	+	+	+	+
Здатність упроваджувати результати наукового пошуку в практичну діяльність	+	+	+	+
Здатність до оволодіння навичками самостійного опанування новими знаннями, використовуючи сучасні освітні та дослідницькі технології у соціальній сфері	+	+	+	+
Здатність до узагальнення результатів власних наукових досліджень та їх оприлюднення у формі наукових звітів (тез, статей, доповідей тощо)	+	+	+	+